

Tomasz LANDMANN*
Lesław WEŁYCZKO

NAUCZYCIEL - ANDRAGOG W EUROPEJSKIEJ EDUKACJI REGIONALNEJ SPOŁECZEŃSTWA WIELOKULTUROWEGO

[Zmiany zachodzące w systemie społeczno-ekonomicznym, politycznym, ekologicznym, informatycznym oraz kulturowym stawiają przed edukacją nowe wyzwania, wskazują na potrzebę modyfikacji i projektowania działań chroniących „świat zakorzenienia” z jednoczesnym podejmowaniem działań kształtujących świadomość narodowo-państwową oraz kontynentalno-globalną.

Wielokulturowy świat otworzył edukację na problematykę różnic, inności odrębności, odrzucenia, marginalizacji, uprzedzeń, stereotypów itp. ...]¹

Autorzy artykułu zasygnalizowali najważniejsze kwestie związane z szeroko rozumianą edukacją wielokulturową. Inspiracją dla podjętej przez nich problematyki był fakt, iż związek państw, jaki stanowi obecnie na kontynencie europejskim - Unia Europejska, przeżywa w ostatnim 10 - leciu prawdziwy progres pod każdym względem. Istnieją swoiste implikacje, na które coraz częściej zwraca się uwagę, a które wynikają przede wszystkim z różnorodności kultur poszczególnych społeczeństw państw członkowskich.

W artykule wyeksponowano w zarysie rolę, jaką mają w tym zakresie do spełnienia nauczyciele ludzi dorosłych – NAUCZYCIELE ANDRAGODZY. Bowiem to od nich w największej mierze zależy jednoznaczne i jednolite rozumienie współistnienia wszystkich ludzi Unii Europejskiej - pomimo istniejących pomiędzy nimi różnic w sferze społeczno-kulturowej, ekonomicznej czy politycznej.

Rola nauczycieli – andragogów staje się kluczową dla edukacji europejskiej. To ich profesjonalizm - oparty o pożądane kompetencje, poparty odpowiednią osobowością decyduje o ugruntowaniu u wszystkich ludzi społeczności wielokulturowej wiedzy świadomościowej w tym zakresie. W konsekwencji powinno to prowadzić do pokojowego współistnienia różnorodności kultur europejskich, uwzględniających zasady humanizmu, demokracji, solidarności i wzajemnej tolerancji. Powinien to być najważniejszy cel edukacyjny, ku któremu winna zmieścić EDUKACJA EUROPEJSKA.

Słowa kluczowe: oświata dorosłych, edukacja międzykulturowa, pluralizm społeczny, nauczyciele oświaty dorosłych, nauczyciel – andragog

* kpt. mgr Tomasz LANDMANN, ppłk dr Lesław WEŁYCZKO – Wydział Zarządzania Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Lądowych

WPROWADZENIE

Wieloaspektowość i wielopłaszczyznowość rozumienia pojęcia „wielokulturowości” jest determinowana poprzez swoją wieloczynnikowość i wielozakresowość. Oznacza to, iż można ją ujmować pod względem¹:

- **terytorialnym**, w kontekście zasiedziałości oraz
- **procesualnym**, jako ujawniające się odrębności, ożywianie ruchów etnicznych, narodowościowych, powstawanie nowych, niepodległych państw, w kontekście migracji, rewitalizacji kulturowej i dokonujących się procesów demokratyzacji.

O społeczeństwach wielokulturowych zaczęto coraz częściej mówić w XX wieku, w konsekwencji podjęto próby jego budowania. Miało to miejsce w Zachodniej Europie i Stanach Zjednoczonych. Było to następstwem napływu imigrantów z krajów o zupełnie nowych tradycjach, wyznających inną religię itd. Wobec tego współistnienie różnych kultur, często zwaśnionych ze sobą, stało się faktem. Jak napisał Janusz Kochanowski²: „*Skoro nie można uznać wyższości jednej kultury nad drugą trudno jest uznać wyłączną rację jednej lub drugiej strony kulturowego sporu. Zamiast rozstrzygać o wartości różnych kultur należy położyć nacisk na ich możliwe najlepsze współżycie*”.

Tenże sam autor – opisując europejską wielokulturowość – zadaje pytanie³:

„*Czy jest możliwa Europa, w której żyją narody o dość homogenicznej kulturze?*”

Trudno jest w sposób jednoznaczny odpowiedzieć na to pytanie, mając w pamięci nie tak dawne wydarzenia, jakie miały miejsce w Europie, tj. zamachy w Madrycie i Londynie, przelana krew na Bałkanach, czy też nieustannie trwające dylematy z ludźmi, którzy nieustannie chcą nosić oznaki religijne w postaci chust, krzyży czy gwiazdy Dawida.

Coraz częściej w otaczającej nas rzeczywistości, tj.: prasa, radio, telewizja, ale i szkoła, praca, miejsca spędzania wolnego czasu i odpoczynku – podnoszony jest problem wielokulturowości (multikulturalizmu). Przyczyną, dla której tak się dzieje, jest wysuwające się na pierwszy plan członkostwo Polski w Unii Europejskiej.

Wprawdzie Polska jest zasadniczo jednolitą strukturą narodowo-wyznaniową, w której 1% całej populacji stanowią jedynie przedstawiciele innych narodowości (wg Spisu Powszechnego w 2002 roku) - jednakże brakuje jednoznacznych deklaracji na temat wyznawanych religii. Nie można także zapominać o 123 latach niewoli Polski, a w konsekwencji wpływie zaborców na naszą kulturę narodową. Powstałe implikacje

¹ J. Nikitorowicz, *Edukacja międzykulturowa wobec dylematów kształtowania tożsamości w społeczeństwach wielokulturowych*, [w:] *Edukacja wobec ładu globalnego*, pod red. T. Lewowickiego, J. Nikitorowicza, T. Pilcha, S. Tomiuka; Warszawa 2002, s. 41.

² J. Kochanowski (Rzecznik Praw Obywatelskich w Polsce), *Wielokulturowość a wolność*, wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich na konferencji: „The Trans – (re) – lation of Law and Laws. Media-tion and Negotiations, 18.06.2007r., Kraków 2007.

³ Tamże.

mają do dziś istotny wpływ na różnorodność regionalno-kulturową mieszkańców naszego kraju.

Biorąc pod uwagę przedstawione fakty, nietrudno wskazać na najistotniejszy element integracji wielokulturowej – EDUKACJĘ. Okazuje się, że współczesna polska edukacja – jak można wyczytać w wielu fachowych publikacjach – nie do końca rozumie i koncentruje się na występujących różnicach już nie tylko samych Polaków, ale Polaków-Europejczyków: obywateli wspólnoty europejskiej.

1. ROLA I MIEJSCE NAUCZYCIELA ANDRAGOGA W EUROPEJSKIM SPOŁECZEŃSTWIE WIELOKULTUROWYM

W literaturze przedmiotu, co wydaje się słuszne, wielu znawców przedmiotu identyfikuje edukację regionalną z ponadczasowym „spinaczem” nie tylko środowisk: przyrodniczego, społecznego i kulturalnego, ale także wielu dziedzin wychowania, nadających jej sens ogólnoludzki, sprowadzając tym samym edukację do źródeł kultury domowej, lokalnej, regionalnej, narodowej i ogólnospołecznej.

W społeczeństwie wielokulturowym szczególnego znaczenia nabiera miejsce (rys.1) i rola jaką ma w nim do spełnienia nauczyciel andragog. Z jednej strony, jakie winien posiadać kompetencje, które pozwolą mu na należyte wypełnianie swoich funkcji zawodowych, tym samym zapewni tożsamość narodową podopiecznym, bez względu na ich przekonania, różnorodność religijną, przywiązania do tradycji swojego narodu czy wyznawany system wartości, jaki obowiązuje w rodzinie, społeczności, z której się wywodzą. Z drugiej strony, jak ma on zbudować swój autorytet, aby zarówno nie naruszyć godności swoich wychowanków, jak i nie deprecjonować jednych przekonań ogólnoludzkich kosztem drugich.

Rys. 1. Miejsce nauczyciela andragoga w europejskim społeczeństwie wielokulturowym

Źródło: Opracowanie własne

Na początku XXI wieku Polska stała się pełnoprawnym członkiem Zjednoczonej Europy. Stąd spoczywa na niej szczególna współodpowiedzialność za uwzględnienie edukacji regionalnej, stanowiącej fundament kształtowania tożsamości narodowej (rys. 2).

Kompetencje nauczyciela-andragoga powinny polegać na właściwym pojmowaniu edukacji regionalnej. Kompetencje powinny być oparte o odpowiednią wiedzę i umiejętności w zakresie koncepcji realizacji zajęć, zwłaszcza dotyczących edukacji regionalnej oraz określania istotnych celów dydaktyczno-wychowawczych, rozkładu treści nauczania regionalnego na cały okres nauki, a także merytorycznego przygotowywania się do jak najlepszego – zgodnego z zasadami dydaktycznymi – ich prowadzenia.

W edukacji regionalnej nauczyciel-andragog powinien umieć dostrzec aspiracje poszczególnych zbiorowości regionalnych, autonomiczność, dziedzictwo kulturowe tak, aby przeciwstawić się wszelkiemu separatyzmowi.

Rys. 2. Wpływ Unii Europejskiej na politykę regionalną społeczeństw ją tworzących

Źródło: Opracowanie własne

W edukacji regionalnej należy uwzględniać szeroko rozumiany obszar (wymiar): społeczno-kulturowy, ekonomiczny i polityczny. Doświadczenia wskazują, iż wszelkie zbiorowości tworzące ów tzw. „regionalizm” nie ograniczają się tylko do jednego z wymienionych wymiarów, lecz zajmują się każdym z nich.

W literaturze światowej opisuje się kompetencje andragogów – które są rozumiane jako wszystkie związane z pracą cechy osobowości, wiedza, umiejętności i war-

tości, na których bazuje dana osoba, aby dobrze wykonywać powierzoną jej pracę – wymienia się⁴:

- kompetencje przedmiotowo-metodyczne;
- kompetencje społeczno-osobowościowe.

Pierwsze z wymienionych kompetencji dotyczą wiedzy przedmiotowej, praktycznej (z zakresu: dydaktyki, poradnictwa, organizacji), psycho-pedagogicznej oraz dotyczącej uwarunkowań pracy andragogicznej, a także sposobów jej zdobywania oraz przekazywania. Natomiast drugie – związane są takimi cechami społeczno-osobowościowymi człowieka, jak: otwartość, tolerancja, empatia, cierpliwość, odwaga, szacunek dla innych, stabilność uczuciowa, odpowiedzialność, asertywność, ciekawość oraz pomysłowość i poczucie humoru⁵.

W literaturze przedmiotu wiele miejsca zajmują także, wymieniane przez licznych autorów, jako pożądane kompetencje przez andragogów: menedżerskie, planistyczne, multimedialne oraz doradcze.

2. WYZWANIE „SPOŁECZEŃSTWA WIEDZY”

Wielu teoretyków i praktyków uważa XXI wiek – wiekiem społeczeństwa informacyjnego – epoką cywilizacji informacyjnej (technologii cyfrowej). Rozpoczęta w XX wieku rewolucja informatyczna w radykalny sposób zmienia nieustannie oblicze współczesnego świata. Dynamiczne zmiany w przemyśle informatycznym i telekomunikacyjnym w sposób gwałtowny i nieodwracalny zmieniają gospodarkę, a co ważniejsze nasze życie. Przez niektórych współczesnych naukowców następuje rozwój społeczeństwa postprzemysłowego i to w nieprawdopodobnym tempie. Społeczeństwa, w którym wiedza i informacja są zarazem strategią, jak i gwarantem przemian społeczeństw współczesnego świata. Owe zmiany pociągają za sobą nieprawdopodobne zmiany procesów o charakterze ekonomicznym, społecznym, kulturowym, politycznym, prawnym, technicznym czy ekologicznym.

Społeczeństwo wiedzy to społeczeństwo wciąż uczące się, które wykorzystuje to, co najcenniejsze w świecie – zasoby niekończących się informacji (wiedzy) „z zewnątrz”, jak i będącej potencjałem ukrytym we własnym umyśle (nieuświadomionej). Wg Stefana M. Kwiatkowskiego owa ukryta wiedza powinna ulec konwersji w wiedzę jawną poprzez działania nauczycielskie w społeczeństwie uczącym się⁶.

Od nauczyciela andragoga w nadchodzącej przyszłości należy oczekiwać bardzo zróżnicowanego przygotowania zawodowego. Rola nauczyciela przyszłości sprowadza się do poliprofesjonalizmu, obejmującego nieprawdopodobną do wyobrażenia interdyscyplinarną, wielowymiarową, wielofunkcyjną i wielopłaszczyznową wiedzę, będącą

⁴ L. Leben Lang, *Vorläufige Empfehlungen und Expertenbericht*, [w:] „Forum Bildung“, Bonn 2001, s. 55.

⁵ Por. T. Fur, *Kompetenzen und Ausbildung des Erwachsenenbildners. Eine Studie zur Professionalisierung der Erwachsenenbildung, Bad Heilbrunn 1991*, s. 116 i 231-233 oraz J.F., Hartkemeyer, *Neues Verständnis vom ‚Lernen‘*, [w:] DIE 1/1998, s. 34.

⁶ E. Lubina, *Edukacja w społeczeństwie wiedzy. Wieloznaczność rzeczywistości społecznej i kulturowej*, [online]. [dostęp: 2009]. Dostępny w Internecie: http://www.ementor.edu.pl/arttykul_v2.php?numer=17&id=350.

podstawą poliprofesjonalnych umiejętności. Na pierwszy plan spośród nich wysuwają się:

- kompetencje medialne;
- kompetencje twórcze;
- wielofunkcyjność, wielowymiarowość i wielopłaszczyznowość pełnionych funkcji, ról oraz wykorzystywania zintegrowanej wiedzy i umiejętności w edukacji zdalnej;
- nieustanne uczestnictwo w doksztalcaniu się (kształcenie ustawiczne), zwłaszcza w edukacji zdalnej;
- uczestnictwo w działalności naukowo-badawczej i wykorzystywanie zdobytej wiedzy w praktyce edukacyjnej;

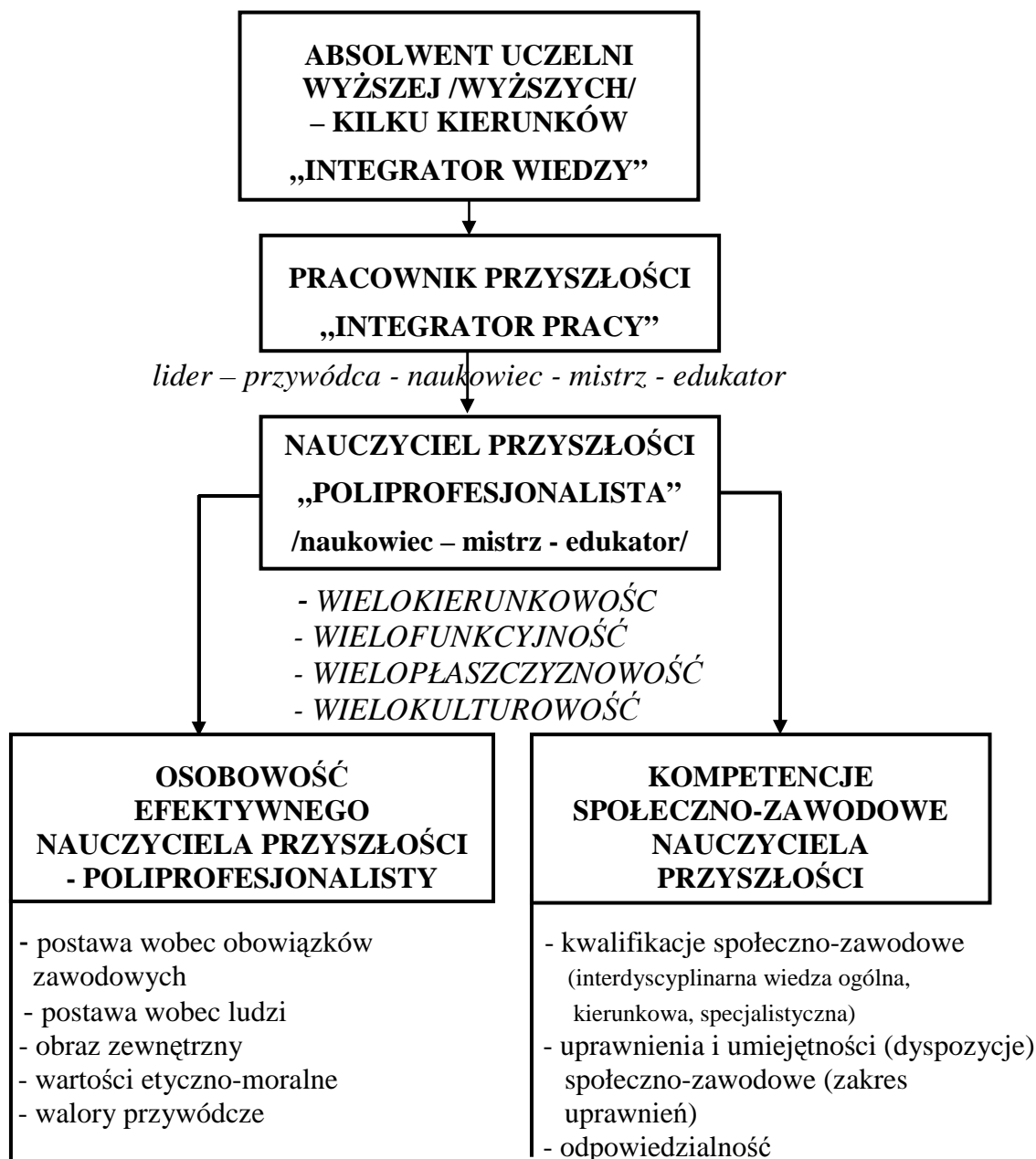
Problem, dotyczący kształcenia ludzi dorosłych, jest o tyle istotny, że w przeciwieństwie do dzieci i młodzieży – nie zawsze mogą nadążyć za nieprawdopodobnym przyspieszeniem cywilizacyjno-kulturowym współczesnego świata. O tym, jak ważna jest nieustanna edukacja w życiu każdego człowieka, w tym ludzi dorosłych, którzy często decydują się na kształcenie w późniejszym wieku, świadczy przytoczone przy-słowie:

„Analfabeta przyszłości nie będzie człowiek, który nie umie czytać i pisać. Będzie to osoba, która nie wie, jak nauczyć się uczyć”⁷.

Należy sądzić, iż nauczyciel-andragog w nadchodzącej przyszłości musi posiadać niepoślednią wiedzę i umiejętności interdyscyplinarne, które poparte wszechstronnymi kompetencjami – pozwolą mu sprostać wszelkim wyzwaniom edukacyjnym XXI wieku.

Na rysunku nr 3 przedstawiono – zarys oczekiwań, którym winien sprostać nauczyciel – andragoga przyszłości.

⁷ A. Toffler, *Trzecia fala*, Warszawa 2001.

Rys. 3. Determinanty przygotowania do zawodu nauczyciela – andragoga – poliprofesjonalisty w nadchodzącej przyszłości

Źródło: A. Pieczywok, L. Wętyczko, *Profesjonalizm zawodowy nauczyciela akademickiego w kontekście realizacji procesu dydaktycznego*, Wrocław 2008, s. 231

ZAKOŃCZENIE

Oświata dorosłych jest działalnością na rzecz równości ekonomicznej, społeczno-kulturowej, moralno-etycznej. zarówno w sytuacjach wewnątrz każdego państwa, jak i na forum międzynarodowym. Biorąc pod uwagę edukację regionalną w zjednoczonej Europie niezwykle trudno jest rozgraniczyć elementy narodowościowe i uniwersalne występujące w każdym kraju. Jednak cały zapał nauczyciela andragoga powinien opierać się na tolerancji wobec występującej różnorodności, na poszanowaniu obcych

tradycji i prawie poczucia własnej wartości. Co więcej – nauczyciel andragog wyznaczając sobie pierwszoplanowe i drugoplanowe cele edukacji regionalnej w edukacji regionalnej – nie może zapominać o nadrzędnych z nich, które dotyczą:

- poszanowania odmienności kulturowej każdego z nauczanych;
- traktowania wszystkich w sposób równy, demokratyczny, zgodnie z poszanowaniem praw i wolności;
- przekazania najcenniejszych wartości swoim wychowankom, zwłaszcza w zakresie poszanowania odmienności i tolerancji dla innych kultur, tradycji oraz prawa do współistnienia wszystkich ludzi na świecie – „globalnej wiosce”⁸.

TEACHER-ANDRAGOGUE IN EUROPEAN REGIONAL EDUCATION OF MULTICULTURAL SOCIETY

Summary

The authors of this article aimed at emphasising the most significant issues related to the broad concept of multicultural education. The inspiration came from the fact that the current federation of European countries – the European Union – has made multilateral progress over the last ten years. The ensuing implications concern the diversity of cultures within the societies of the Member States.

The article outlines the role that needs to be fulfilled by teachers of adults called andragogue teachers. As such they assume responsibility for unequivocal and uniform understanding of the coexistence of all people within the European Union despite social, cultural, economic, and political differences.

The role of andragogue teachers is becoming the cornerstone of European education. Their professionalism resulting from desirable competence and appropriate personality determines the consolidation of multicultural awareness among societies. Consequently, it leads to peaceful coexistence of diverse European cultures taking account of the rules of humanism, democracy, solidarity, and mutual tolerance. Hence andragogics should constitute the ultimate educational objective for EUROPEAN EDUCATION.

In the opinion of the authors, the article may encourage further investigation and development of andragology concept.

Key words: *adult education, multi-cultural education, social pluralism, teachers of adult education, teacher-andragogue*

Artykuł recenzował: dr hab. Ryszard KAŁUŻNY, prof. DSW

⁸ „Globalna wioska” – pojęcie upowszechniane przez Marshalla McLuhna, który uważał, że elektroniczne środki komunikacji wiążą świat i oplatają go siecią połączeń, przekształcając planetę w społeczność o cechach środowiska lokalnego opisanego metaforą „wioski” – zob. T. Hejnicka-Bezwińska, *Pedagogika ogólna*, Warszawa 2008, s. 473.